

E i a instruments de musica tipicament gascons o instruments tà jogar musica gascona ?

Quinas familhas d'instruments son presentas dins la musica gascona ?

Quina èra ua foncion importanta de la musica gascona ?

E i a instruments de musica gascons, o instruments qui jògan musica gascona ? Los dus mon musicaire....

Coma definir la musica gascona ? Ua musica « tradicionau » qui reproduish e hè evoluar (sens normau de tradicion) ua practica musicau, que s'ei cantada, l'ei en occitan de Gasconha et qu'a ua foncion sociau ligada essenciaument a la dança.

Nos vam plaçar dins l'encastre de la musica « revisitada e redescobrida » dins las annadas 1970-1980 peus qu'aperam collectaires, qui corrèvan la Gasconha tà encontrar testimònis, musicaires o pas, per contar, explicar, jogar, cantar las musicas qu'entenèvan de la debuta dinc'a la mitat deu sègle XX^{au}. Hòrts d'aqueths testimònis, dab instruments restaurats ou arrehèits d'après esculpturas, fòtos ancianas, descripcions, qu'an reviscolat puish alimentat un repertòri ric. Tà la Gasconha gersèsa, lo Savès e Samatan son remarcables a mei d'un títol : l'espandiment deu rondèu (le rond) e ua acordeonista emblematica : la Léa Saint-Pé de Polastron.

Se tròban instruments de las 3 familhas d'instruments. A còps, son presents dins totas las musicas occidentaus, alavetz serà la façon de'n jogar qui los harà instruments gascons, a còps, son « tipicament » gascons.

LAS PERCUSSIONS

Instruments coneishuts, com **lo tambor**, gessit de la practica militara, mès adaptat dins lo son jogar : dins las tradicions coneishudas (buèu gras de Basats per exemple) lo tambor se hè tà "pegar" au ritme de la melodia (pas solament la pulsacion).

Recuperacions e transformacions d'objèctes usuaus : **sonalhas**, coscolhas fretadas l'ua contra l'auta, **esclòps** trucats l'un contra l'auta, còstas de buèu o lamellas de bòi entertrucadas (**las truncanetas**), tambor de friccion hèit avec un pòt de confit (**lo brau o brama-topin**)...

Ua auta percussion (de còrdas tustadas) serà vista mei luenh dins lo son coble de jòc.

LOS INSTRUMENTS DE CÒRDAS

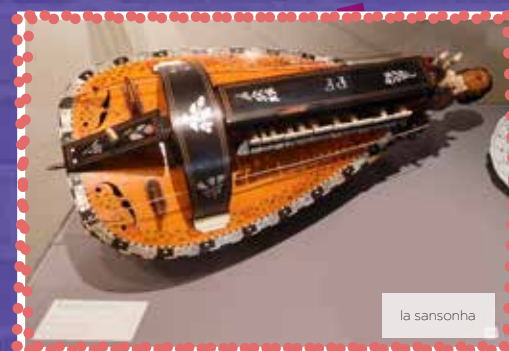
Se tròban instruments jogats dins mantuas regions e dins mantuas esteticas musicaus. Ací tanben, l'estíle de jòc los harà instruments "gascons".

Lo vriulon : cromptat a còlportaires qui los hasèvan seguir de las Vosges, en Gasconha, lo vriulon avèva un estíle de jòc adaptat a la dança : dobla-còrdas, bordons, atacas francas deus prumèrs temps de las melodias de dança... Arribava que fabricaires d'ací, lhèu musicaires, fabricavan un o mantuns vriulons, mei "archaïcs". Trobèm vriulons fabricats dab un esclòp per caisha de retenida, lhèu mei recentament dab bidons d'òli de metau.

La sansonha : ua arròda, entrainada per ua manivèla virada dab la man drèta, freta sus las còrdas. Un clavèr a la man esquèrra permet de hèr las nòtas melodicas, ua còrda assegura lo ritme e d'autas còrdas los bordons. Ací tanben, soent cromptadas a còlportaires qui las hasèvan seguir d'Auvèrnhe, se hasèvan instruments gascons a l'estíle de jòc adaptat a la dança (accentuacions adaptadas).

le tambor

la sansonha

lo brau

Lo vriulon

Jòc

A	T	A	M	B	O	R	I	N	O	X	T	J	T	H	K	W
C	E	N	E	T	S	S	E	P	E	E	V	A	D	A	W	N
O	A	F	D	A	K	K	H	U	S	M	A	O	M	F	I	Z
R	Y	S	J	V	V	K	D	I	X	N	R	P	C	B	P	F
D	P	I	O	V	R	E	Y	M	U	A	S	B	Q	O	O	E
E	Q	I	Y	N	Z	I	F	U	G	L	E	Z	M	R	I	R
O	S	P	F	T	A	W	U	T	W	Q	E	D	O	H	Z	D
N	O	T	T	R	O	L	S	L	Q	T	C	T	K	C	O	A
L	K	M	R	Y	E	F	H	G	O	K	X	E	S	S	F	Z
G	I	O	U	Y	O	L	R	A	X	N	R	O	O	Q	V	E
X	U	U	C	H	H	A	Q	W	S	E	J	N	A	H	Q	Y
V	N	I	A	E	E	B	U	G	J	Q	O	X	C	W	G	K
J	O	S	N	P	W	U	O	V	S	O	N	S	A	N	H	A
N	I	X	E	J	O	T	I	T	T	B	E	S	E	V	N	B
B	E	S	T	E	W	A	I	E	I	H	O	B	E	E	V	C
C	K	H	A	Z	M	Y	Y	G	I	I	H	C	I	S	M	
T	P	V	S	N	V	D	S	O	R	P	O	M	A	D	L	I

pifre

tambor

acordeon

truncanetas

flabuta

tamborin

shiulets

sonalhas

vriulon

sansonha

boha

FRISA CRONOLOGICA

Enter las duas guèrras mondias
replèc de las musicas "tradicionaus" e deus lors instruments au pròfit de "mòdas musicaus" navèras

1970-1980

"tornar descobrir" practicas musicaus tradicionaus" e deus instruments

1989

1^{èra} session deu Diplòma d'Estat de Professor de musica per las musicas tradicionaus (per poder ensenhar en conservatòri nacionau)

DÉPARTEMENT
DU GERS

Erasmus+

LOS INSTRUMENTS DE VENT

Ací tanben, mantuns instruments de vent dins la musica gascona. Instruments especifics "indigènes" o instruments sia universaus, sia mei coneishuts e "adoptats" peus musicaires (pensi a las clarinetas, cornets de pistons per exemple qui auràn fòrça jogat las danças gasconas enter las duas guèrras).

Las flabutas.

Flabutas traversèras sens "bèc o shiulet" fabricat, lo formam dab la sua boca suu bòrd deu trauc com dins **lo pifre**. Canèth de canavèra o de sahic horat au fèr rotge o fabricat dins bòi de frutèr, lhèu d'ebèn dab utís especifics. Los pifres d'ebèn pòden èsser pifres militars dab baga en argent e ua clau. Soent, taus passa-carrèras, lo pifre qu'ei apariat au tambor. Dins lo Basadés, aqueth ensemble s'apèra ua ripataulèra dab ua tamborra en mei.

Un tablèu coneishut deu pintre Edouard Manet en 1866 presenta un joen pifraire militar.

Se tròban flabutas "de bèc" dab un nombre de traucs variable. Ua de las mei "emblematicas" qu'ei **la flabuta**. Dus traucs suu dessús, un peu dit poç peu devath, se jòga dab ua man sonque. Soent fabricada de boish (bòi europenc regde dense). Lo musicaire podèva jogar duas flabutas au medish temps (ua a cada man), mès la mei grana partida deu temps, jogava deu **tamborin** au medish temps. Caisha de retrenida dab 6 còrdas o mei suu dessús. Son tustadas en medish temps mercés au **pimbó** en produsir au còp un acòrd de contunh tipe bordon e ua estridulacion ritmica. Aqueth parelh exista deus dus costats deus Pirenèus : au Bascoat : xirula eta ttun-ttun, en Aragon : Chiflo e salterio o chicotén, en Provença, mès tanben en Anglatèrra.

Diferents **hautbòis** se tròban. Qu'ei un canèth melodic horat, dab un pabalhon au cap entà "projetar" lo son produsit per ua caramèla dobla hèita de duas lenguetas finas de canavèra estacadas l'ua sus l'auta.

En Gasconha, que'n trobam principalament dus : en Coserans (Arièja), **l'aboés** ; en Bigòrra, se tròba lo **clarin**, mei petit.

La familha de las còrnamusas qu'ei regde presenta suu territòri occitan. Tà parlar de còrnamura, cau ua resèrva d'aire, au mensh un bordon e qui produsishe un son de contunh. Dab 7 còrnamusas diferentas, l'Occitania ei la region d'Euròpa la mei rica en mestior de varietat de còrnamusas. Pòrtan noms occitans (**la bodega o la craba, la cabreta, la chabreta**... qui hèn referéncia a la craba de qui la pèth constituava la resèrva d'aire).

Peu parçan gascon, i a tres còrnamusas : **lo Bot** en Val d'Aran, **la samponha** (còrnamura polifonica deus Pirenèus) e **la Boha** (còrnamura de las Lanos de Gasconha, aperada atau empr'amor qu'èra lo son airiau « istoric » de jòc). Lo sac qu'ei hèit de cuer, istoricament de craba o d'anhèt, uei, a còps, de materiaus sintetics. Lo pòrta-vent (lo bohet) e la pèça de jòc (lo pihet) son fabricats majoritariament de boish. Las espiulas qui hèn lo son èran de canavèra, uei son de materiaus plastics e de fibra de carbòni. Lo lor principi (espiula simpla) e lo hèit que lo canèth melodic autanplan com lo canèth d'acompanhament (mei qu'un bordon pr'amor se pòt hèr duas nòtas) sian dins la medisha pèça de jòc, plaçan la boha com ua còrnamura a despart dins las còrnamusas francésas, la hèn semblar a còrnamusas eslovacas. Las suas diferentas denominacions hèn referéncia au bohar (boha, boha au sac), au sac (bohica), a la craba (chabreta)... Instrument « tradicionau » de qui lo darrèr jogaire s'èra mòrt en 1957 (Jeanty Benquet), aqueth instrument coneish actualament ua vivacitat e ua actualitat musicala densa : grops, solistes, ensenhament en Conservatòri... factura instrumentau innovanta... La boha ei un instrument primordiau per la dança.

L'acordeon : instrument de qui lo brevet d'invençion estoc depausat lo 11 de mai de 1829 a 17h30 devath lo nom de l'invençion, "accordion", peu Cyrill Demian, hasedor de piano et orgas a Vièna en Austria. Regde viste, aqueth instrument de salon se populariza e apareish dins totas las musicas popularas d'Euròpa. Calerà distingir, ací tanben, estíles de jòc que poirem qualificar de "regionau".

Espiam **l'acordeon diatonic (lo zinzon, lo diableton** en Lengadòc). Lamellas metalicas (lenguetas) de diferentas longors hèn las nòtas quan los dits daubrisen las sopapas dab l'ajuda de tòcas e que l'aire hèr vibrar aquèras lenguetas.

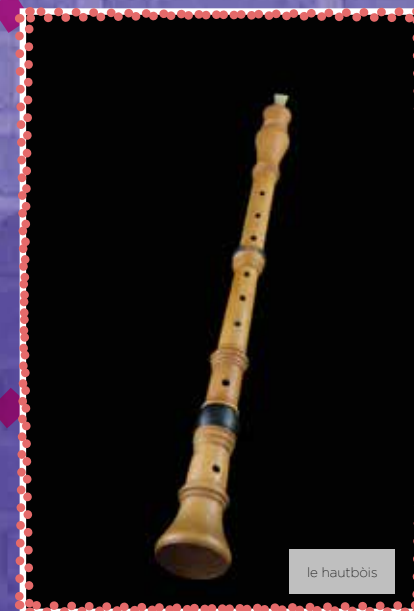
las flabutas

l'acordeon diatonic

la boha

le hautbois

tamborin a còrdas et flabuta

La melodia (e acòrds) son produsits per la man dreita quan la man esquèrra assegura un acompanhament ritmic e armonic mercés a las baishas (medish principi de lenguetas, mès mei grèvas). Ua especificitat de l'acordeon diatonic ei qu'ei dit "bi sonòr" dab la medisha tòca, se produsish pas la medisha nòta segon que se daubrish o se barra lo bohet. Aceth, de carton e cuer, caperat de teishut assegura la produccion d'aire. Bretèlas permèten de portar e ténguer l'instrument.

Instrument "modèrne", fabricat industrialament, qu'a rapidament costejat puish remplaçat los instruments presentats precedentament. De la debuta deu sègle XXau dinca las annadas 1960 peu son cosin mei bèth l'acordeon cromatic, l'acordeon estoc lo rei deus bals. Crompat per corespondéncia sus catalògues com "Manufrance" o "Le Chasseur Français", arribavan de Tula en Corrèsa, d'Italia o d'Alemanha, cada vilatge avèva lo son o los sons acordeonistas. A còps los mainatges (lhèu los adultes) utilizavan ua version "mei simpla" a boca : **l'armonicà (lo virabèl)**.

